

FRIEDRICH HEBBEL
WIM VAN GANSEBEKE
TOM BLOKDIJK

JUDITH

DE NIEUWE TONEELBIBLIOTHEEK

De Nieuwe Toneelbibliotheek

Tekst #NR 615

JUDITH

1.

1840 Friedrich Hebbel, © 2000 vertaling Wim van Gansebeke, © bewerking Tom Blokdijk

De Nieuwe Toneelbibliotheek, Tekst #615

1840, Friedrich Hebbel

© 2000, De erven Wim van Gansbeke (vertaling)

© 2000, Tom Blokdijk (bewerking) – tomblokdijkrechten@kpnmail.nl

Eerste DNTBdruk 2021

isbn 978-94-6076-615-2

nur 307

Niets uit deze uitgave mag worden opgevoerd of verveelvoudigd zonder schriftelijke toestemming van de schrijver en De Nieuwe Toneelbibliotheek

No part of this book may be reproduced in any way without written permission from the writer and De Nieuwe Toneelbibliotheek

De Nieuwe Toneelbibliotheek bestaat uit

Mara Aronson

Connie Nijman

Ditte Pelgrom

Redacteur

Vera Hoogstad

Typografie en basis lay-out

Connie Nijman

Printwerk

Hollandridderkerk, Ridderkerk

info@denieuwetoneelbibliotheek.nl

Postadres

De Nieuwe Toneelbibliotheek

Willem Beukelsstraat 42

1097 ct Amsterdam

Judith is online te bestellen op:

www.denieuwetoneelbibliotheek.nl

De Nieuwe Toneelbibliotheek

Tekst #NR 615

JUDITH

2.

1840 Friedrich Hebbel, © 2000 vertaling Wim van Gansbeke, © bewerking Tom Blokdijk

Personages

Het Assyrische legerkamp

Holofernes *veldheer van de Assyrische koning Nebukadnezar*

Lijfwacht

Een soldaat

Hogepriester

Aanvoerders van verschillende legeronderdelen

Bode van Nebukadnezar

Gezanten uit Lybië

Gezanten uit Mesopotamië

Achior aanvoerder van de Moabieten

In Bethulië

Judith

Mirza haar bediende

Ephraim haar aanbidder

Twee vrouwen

Andere inwoners

eerste bedrijf

Het legerkamp van de Assyrische veldheer Holofernes. Vooraan rechts zijn tent. Andere tenten. Soldaten. Drukke. De achtergrond wordt gevormd door een gebergte waarin een stad te zien is.

Holofernes komt met een aantal aanvoerders uit de open tent. Er weerklinkt muziek. Na een poosje geeft Holofernes een teken. De muziek verstomt.

holofernes Offers!

hogepriester Voor welke god?

holofernes Welke was het gisteren?

hogepriester U droeg ons op erom te loten en het lot viel op Baal.

holofernes Dus heeft Baal vandaag geen honger. Breng het offer aan een god die jullie allemaal kennen en toch niet kennen!

hogepriester *met luide stem* Holofernes beveelt ons te offeren aan een god die we allemaal kennen en toch niet kennen!

holofernes *lachend* Dat is de god die ik het meest vereer.

Er wordt geofferd.

holofernes Lijfwacht!

lijfwacht Tot uw orders, generaal.

holofernes Wie van mijn soldaten klachten heeft over zijn aanvoerder, moet zich melden. Roep dat om!

lijfwacht *loopt tussen de soldaten door* Wie klachten heeft over zijn aanvoerder moet zich melden. Holofernes wil het horen.

een soldaat Ik dien een klacht in tegen mijn aanvoerder.

holofernes Motief?

de soldaat Bij de bestorming van gisteren had ik een slavin buitgemaakt. Ze was zo mooi dat ik er verlegen van werd en haar niet durfde aan te raken. Tegen de avond komt de aanvoerder naar mijn tent terwijl ik even weg ben, hij ziet het meisje en maakt haar af omdat zij zich tegen zijn avances verzet.

holofernes De aangeklaagde aanvoerder krijgt de doodstraf. Maar de aanklager ook.

de soldaat U wilt mij samen met hem laten terechtstellen?

holofernes Jij bent mij te vrijpostig. Ik heb dat bevel gegeven om jullie uit je tent te lokken. Als ik jullie soort toesta jullie aanvoerders aan te klagen, wie zet mij dan uit de wind tegen hun protesten?!

de soldaat Om uwentwil heb ik dat meisje ontzien, ik zou haar u bezorgen.

holofernes Als een bedelaar een kroon vindt, spreekt het vanzelf dat die de koning toebehoort. Maar vanochtend ben ik in een goeie bui en dus zal ik je goede wil belonen. Je mag je van mijn beste wijn een stuk in je kraag drinken voor je terechtgesteld wordt. *tot één van de aanvoerders, terwijl de lijfwacht de soldaat wegbrengt* Laat de kamelen inspannen! aanvoerder Is al gebeurd.

holofernes Had ik daar dan al bevel toe gegeven?

aanvoerder Nee, maar ik kon verwachten dat u dat zo dadelijk zou doen.

holofernes Wie ben jij wel dat je het waagt mijn gedachten uit mijn kop te stelen? Ik wil dat niet, dat opdringerige, voorkomende gedoe. Mijn wil is één en jouw doen twee, niet omgekeerd. Onthoud dat!

aanvoerder Neemt u mij niet kwalijk! *af*

holofernes *alleen* Je niet laten doorgronden, eeuwig een geheim blijven, dat is de kunst. Het water verstaat die kunst niet: de zee werd buiten gedamd en de rivier ingebed. Ik versta die kunst. Iedereen om mij heen ligt op de loer en gluurt in de kieren en de spleten van mijn ziel en probeert uit elk woord van mijn lippen een sleutel voor de kamer van mijn hart te smeden. Maar mijn vandaag past nooit op mijn gisteren: ik hak de Holofernes van vandaag vrolijk in stukken en geef hem de Holofernes van morgen te eten. Ik zie het leven als een gestage her- en omgeboorte. Onder al dat stompzinnige volk lijkt het mij zelfs vaak alsof ik alléén besta, alsof zij enkel aan enig zelfgevoel toekomen als ik ze armen en benen afhouw. Had ik maar een vijand, één enkele maar, die het tegen mij op kon nemen! Ik zou hem kussen, ik zou me, als ik hem na een verhit gevecht in het zand had laten bijten, op hem werpen en met hem sterven! Onze grote koning Nebukadnezar is jammer genoeg niets anders dan een getal dat zich in zijn hoogmoed eeuwig met zichzelf vermenigvuldigt. Als ik mijzelf daarvan aftrek, blijft er van hem niets anders over dan een met vet volgepropte mensenhuid. Ik zal de

wereld voor hem onderwerpen, maar als hij haar heeft, pak ik haar meteen weer van hem af!

een aanvoerder Er is net een bode van Nebukadnezar aangekomen, onze grote koning.

holofernes Breng hem ogenblikkelijk bij mij. *voor zichzelf* Nek, ben je nog lenig genoeg om je te buigen? Nebukadnezar zorgt er wel voor dat je het niet verleert.

bode *op* Nebukadnezar, voor wie de aarde zich kromt en aan wie macht en heerschappij gegeven werden van zonsopgang tot zonsondergang, stuurt zijn veldheer Holofernes de groet van het gezag.

holofernes In deemoed zie ik zijn bevelen tegemoet.

bode Nebukadnezar wil niet dat er voortaan naast hem nog andere goden vereerd worden. Hij beveelt dat men alleen hem nog offers mag brengen en dat de altaren en tempels van de andere goden te vuur en te zwaard vernietigd moeten worden.

holofernes *voor zichzelf* Eén god in plaats van vele, dat is nog eens handig. Maar voor niemand handiger dan voor de koning zelf. Hij hoeft alleen maar zijn blinkende helm in de hand te nemen om zichzelf te vereren.

bode Nebukadnezar beveelt dat men hem elke ochtend bij zonsopgang een offer moet brengen.

holofernes Vandaag is het jammer genoeg al te laat, we zullen hem bij zonsondergang gedenken!

bode En u, Holofernes, beveelt Nebukadnezar tenslotte om uzelf te ontzien en uw leven niet in allerlei hachelijke ondernemingen op het spel te zetten.

holofernes Ja, vriend, als zwaarden iets konden uitrichten zonder mannen... Goed, ik zal mezelf beminnen omdat mijn koning het beveelt. Ik kus zijn voetenbank.

Bode af

holofernes Lijfwacht!

lijfwacht Tot uw orders, generaal.

holofernes Er is geen andere god dan Nebukadnezar. Roep dat om!

lijfwacht *loopt door het kamp* Er is geen andere god dan Nebukadnezar!

Hogepriester loopt voorbij.

holofernes Priester, heb je gehoord wat ik heb laten omroepen?

hogepriester Jawel.

holofernes Ga dan en hak die Baal die we meeslepen in stukken. Het hout mag je houden.

hogepriester Hoe kan ik in stukken hakken wat ik heb aanbeden?

holofernes Het staat Baal vrij om van zich af te bijten. Eén van de twee: of je hakt die god in stukken of je hangt je op.

hogepriester Ik hak al. *wil weggaan*

holofernes Priester, er is geen andere god dan Nebukadnezar. Het is jouw opdracht om daar redenen voor te bedenken. Voor elke goede reden krijg je een ons goud en je hebt drie dagen de tijd.

hogepriester Ik hoop aan uw opdracht te voldoen. *af*

holofernes *alleen* Vervloekt zij Nebukadnezar! Vervloekt zij hij, omdat hij een groots idee had, dat hij verprutst en belachelijk maakt. Ik heb al heel lang het gevoel: de mensheid heeft maar één groot doel: uit haar eigen schoot een god te baren. Maar de god die zij baart, hoe zal die anders kunnen aantonen dat hij die god is dan door met de mensheid een eeuwigdurende strijd aan te gaan, haar tot stof te verpulveren en haar in de ure des doods nog te dwingen hem te bejubelen? Nebukadnezar weet het zich makkelijk te maken. De omroeper moet hem tot god proclameren en ik dien de wereld het bewijs te leveren dat hij het ook is! een aanvoerder Koninklijke gezanten verzoeken om een audiëntie.

holofernes Van welke koning?

de aanvoerder Neemt u me niet kwalijk. Een mens kan onmogelijk alle namen onthouden van de koningen die voor u de knieval maken.

holofernes *gooit hem een gouden ketting toe* De eerste onmogelijkheid die mij bevalt. Laat ze maar komen.

gezanten *maken de knieval* Zo zal de koning van Libië voor u neerknielen als u zich verwaardigt zijn hoofdstad binnen te trekken.

holofernes Waarom zijn jullie gisteren al niet gekomen, of eergisteren?

gezanten Heer!

holofernes Was de afstand te groot of het ontzag te klein?

gezanten Heb medelijden met ons!

holofernes Sta op en zeg jullie koning...

een aanvoerder *op* Gezanten uit Mesopotamië!

holofernes Laat ze komen.

gezanten uit mesopotamië *maken de knieval* Mesopotamië biedt de grote Holofernes onderhorigheid aan in ruil voor zijn barmhartigheid.

holofernes Mijn barmhartigheid schenk ik, die verkoop ik niet.

de gezanten uit mesopotamië Mesopotamië geeft zich onvoorwaardelijk over en hoopt enkel op barmhartigheid.

holofernes Ik weet niet of ik die hoop wel kan vervullen. Ik heb gezworen dat ik het volk dat als laatste voor mij de knieval maakt, zal verdelgen. Ik moet mijn eed gestand doen.

de gezanten uit mesopotamië Wij zijn de laatsten niet. Onderweg hoorden we dat de Hebreërs u als enigen trotseren en zich hebben verschanst.

holofernes Dan kunnen jullie je koning berichten dat ik de overgave aanvaard. *tot de Libische gezanten* Zeg jullie koning hetzelfde. *tot de Mesopotamische gezanten* Wie zijn die Hebreërs?

de gezanten uit mesopotamië Heer, het is een volk van waanzinnigen.

Dat blijkt alleen al uit het feit dat ze zich tegen u durven te verzetten.

Maar een nog duidelijker symptoom is dat ze een god aanbidden die ze niet kunnen zien of horen, van wie niemand weet waar hij woont en die ze toch offers brengen alsof hij wild en dreigend, zoals onze goden, vanaf zijn altaar op ze neerkeek. Ze wonen in de bergen.

holofernes Hoeveel steden hebben ze, waartoe zijn ze in staat, wie is hun koning, hoe groot is zijn leger?

de gezanten uit mesopotamië Heer, dat volk is achterbaks en wantrouwig. We weten van hen niet veel meer dan ze zelf van hun onzichtbare god weten. Ze mijden het contact met vreemde volkeren. Ze eten en drinken niet met ons, ze vechten hooguit met ons.

holofernes *tot zijn lijfwacht* De aanvoerder van de Moabieten moet komen, Achior.

Lijfwacht af

holofernes Ik heb respect voor een volk dat mij weerstand wil bieden. Jammer dat ik alles wat ik respecteer moet vernietigen.

Achior op

holofernes Achior, wat is dat voor een volk dat in de bergen woont?

achior Heer, dat volk stelt niets voor wanneer het optrekt met speren en zwaarden: hun god wil niet dat zijn volk oorlog voert en zich met bloed besmeurt, hij wil zijn vijanden alléén vernietigen. Maar hoed u voor dat

volk wanneer het zich voor zijn god vernedert zoals hij dat wenst, wanneer het zich op de knieën werpt en as op zijn hoofd strooit, wanneer het weeklaagt en zichzelf vervloekt. Dan is het alsof de wereld van aanschijn verandert, alsof de natuur haar eigen wetten vergeet. Het onmogelijke wordt werkelijkheid: de zee deelt zich in tweeën, zodat het water zich aan beide kanten opstulpt tot een vaste massa, als muren waartussen zich een weg uitstrekt. Brood valt uit de hemel en uit het woestijnzand welt een frisse bron!

holofernes Hoe heet hun god?

achior Zijn naam uitspreken is voor hen heiligschennis en de vreemdeling die dat in zijn hoofd krijgt, doden ze beslist.

holofernes Wat voor steden hebben ze?

achior *wijst naar de stad in de bergen* De dichtstbijzijnde stad die u daar ziet, heet Bethulië. Die hebben ze versterkt. Maar hun hoofdstad heet Jeruzalem. Ik was daar ooit en ik heb de tempel van hun god gezien. Die heeft op aarde zijns gelijke niet. Toen ik er vol bewondering voor stond, was het alsof er iets in mijn nek werd gelegd dat mij naar de grond drukte: opeens zat ik op mijn knieën en ik had er geen idee van hoe dat kwam. Heer, onderschat u niet wat ik u ga zeggen. Laat uitzoeken of dat volk tegen zijn god gezondigd heeft. Zo ja, laten we dan tegen hen optrekken want dan speelt hun god ze u beslist in handen en kunt u ze makkelijk de voet in de nek zetten. Zo nee, maakt u dan rechtsomkeert, want hun god zal hen beschermen en wij maken onszelf in heel het land belachelijk. U bent een ontzagwekkende held, maar hun god is te machtig. Als hij voor u geen volwaardige tegenstander naar voren kan schuiven, kan hij u ertoe dwingen zo'n afkeer van uzelf te krijgen dat u zichzelf eigenhandig uit de weg ruimt.

holofernes Ik zou je kunnen doden omdat je de brutaliteit hebt nog iemand anders te vrezen dan mij. Maar je hebt zelf je straf bepaald. Wat de Hebreërs te wachten staat, staat ook jou te wachten. Breng hem naar Bethulië. Wie jou bij de inname van de stad afmaakt en mij jouw hoofd brengt, krijgt het tegengewicht in goud! En nu op tegen Bethulië!

De legerstoet zet zich in beweging.

tweede bedrijf

De kamer van Judith. Judith en Mirza.

judith Wat zeg je van deze droom?

mirza Luister liever naar wat ik je zei.

judith Ik loop en loop en ik heb vreselijke haast en toch weet ik niet waarheen ik me gedreven voel. Af en toe sta ik stil, maar dan is het alsof ik een grote zonde bega. 'Vooruit, vooruit!', zeg ik tot mezelf en ik loop nog sneller.

mirza Daarnet liep Ephraim voorbij.

judith *luistert niet* Opeens sta ik op een hoge berg. Het duizelt me, maar ik voel me ook trots: de zon staat zo dichtbij me! Dan zie ik vlak voor me een donkere, onpeilbare afgrond. Ik kan niet terug en ik kan ook niet blijven staan, nog even en ik tuimel voorover. 'God! God!', roep ik in paniek. – 'Hier ben ik!', klinkt het lief en vriendelijk vanuit de afgrond. Ik spring. Zachte armen vangen mij op, het is alsof ik aan de borst rust van iemand, die ik niet kan zien. Er komt een onuitsprekelijk welbehagen over me. Maar ik ben te zwaar, Hij kan me niet houden, ik val en val. Ik hoor Hem huilen en op mijn wang spatten druppels als gloeiende tranen.

mirza Ik ken een droomuitlegger.

judith Als je droomt, worden je gedachten verdrongen door een voorgevoel van de toekomst. Droomt een mens eigenlijk nog kort voor zijn dood?

mirza Waarom luister jij nooit als ik het over Ephraim heb?

judith Omdat ik van mannen kippenvel krijg.

mirza En toch heb je een man gehad!

judith Mijn man was krankzinnig.

mirza O ja? Dat had ik dan moeten merken!

judith En toch was hij het. Dat moet wel, anders zou ik bang moeten worden voor mezelf, zou ik moeten geloven dat ik een afgrijselijk, angstaanjagend schepsel ben. Luister, ik was nog geen veertien toen ik naar Manasses werd gebracht. Je zult je die avond nog wel herinneren, je ging met me mee. Met elke stap die ik zet, krijg ik het benauwder; het

ene moment vind ik dat ik op moet houden met leven, het volgende weet ik dat ik er nu aan ga beginnen: de avond is zo verlokkelijk, zo verleidelijk, zo onweerstaanbaar en de warme wind blaast mijn sluier op alsof hij wil zeggen: nu is het tijd. Mijn gezicht gloeit en daar schaam ik me voor. Mijn vader loopt naast me en zegt een hoop ernstige dingen waar ik niet naar luister. Af en toe kijk ik naar hem en dan denk ik: 'Manasses ziet er vast heel anders uit.' Heb jij dat dan allemaal niet gemerkt? Je was er toch bij?

mirza Ik schaamde me net zo erg als jij.

judith Ik ga zijn huis binnen en zijn oude moeder komt me met een plechtig gezicht tegemoet. Ik vind het moeilijk om haar moeder te noemen, mijn eigen moeder zal dat voelen in haar graf en het zal haar pijn doen. Jij zalft me met nardus en olie en ik krijg opeens het gevoel dat ik dood ben en als lijk gezalft word. Jij zegt dat ik bleek word.

Manasses komt binnen en kijkt me aan, eerst schuchter, dan driester, almaar driester. Tenslotte grijpt hij mijn hand en wil iets zeggen, maar kan het niet. Het is alsof ik van kop tot teen in brand sta en de vlammen uit mij naar buiten slaan.

mirza Je sloeg eerst even je handen voor je gezicht en toen vloog je hem om zijn hals. Ik schrok!

judith Ik zag het en ik lachte je uit, ik vond mezelf ineens veel verstandiger dan jij. Maar luister verder, Mirza. Manasses en ik gaan de kamer in. Eenmaal met hem alleen, voel ik me weer bang en bedrukt. Er branden drie lampen, hij wil ze doven. 'Niet doen, niet doen!', smeek ik. Hij wil me vastpakken – en een van de lampen floept uit. We merken het nauwelijks. Hij wil me kussen – en de tweede gaat uit. Er loopt ons een rilling over de rug. Hij lacht en zegt: 'De derde doof ik zelf.' 'Vlug, vlug', zeg ik. Hij doet het. Ik glij in bed en helder maanlicht valt recht op mijn gezicht. Manasses komt op me af. Opeens blijft hij staan, alsof de zwarte aarde een hand heeft opgestoken en hem van onderen heeft vastgegrepen. Ik krijg een akelig gevoel. 'Kom, kom', roep ik. 'Ik kan het niet', antwoordt hij dof en kleurloos. 'Ik kan het niet!', zegt hij nog een keer. Hij staart me schrikwekkend aan, met wijd opengesperde ogen. Het lijkt alsof hij mij niet ziet, maar iets vreemds, iets ontzettends.

mirza Arm kind!

judith Ik voel me smerig, ik haat en verafschuw mezelf. Hij streelt me met woorden, ik strek mijn armen naar hem uit, maar hij zegt alleen maar: 'Ik kan niet! Ik kan niet!' En als hij zachtjes begint te bidden, is het alsof ik in mijn eigen bloed bevries. Ik wroet me bij mezelf naar binnen als in iets vreemds. Als ik mijzelf uiteindelijk verlies en inslaap, voelt dat aan alsof ik wakker word.

De volgende ochtend staat Manasses voor mijn bed, hij kijkt me met oneindig medelijden aan. Ik krijg het benauwd, heb het gevoel dat ik stik.

Dan is het alsof er iets in mij scheurt, ik barst uit in een krankzinnig gelach. En kan weer ademen. Zijn moeder bekijkt me vijandig en laatdunkend en gaat in een hoekje met haar zoon staan fluisteren. 'Nee, Judith is een engel!', roept hij plotseling luid en driftig. Hij wil me kussen, ik weiger hem mijn mond, hij beweegt op een vreemde manier zijn hoofd op en neer, hij lijkt dat juist te vinden.

lange pauze

Zes maanden was ik zijn vrouw – hij heeft me nooit aangeraakt. We leven langs elkaar heen, we voelen wel dat we bij elkaar horen, maar er staat iets tussen ons in, iets duisters, iets onbekends. Soms kijkt hij mij aan met een uitdrukking die mij rillingen over mijn rug bezorgt: zijn blik boort zich dan als een giftige pijl in mij. Op die momenten wil ik hem wurgen. Uit angst, uit noodweer.

Zoals je weet kwam hij drie jaar geleden, tijdens de gerstooft, ziek terug van het veld. Twee en een halve dag later ligt hij op sterven. Ik heb het idee dat hij er met mijn innerlijk vandoor wil gaan. 'Hij mag niet sterven,' hamert het in mijn hart, 'hij mag zijn geheim niet mee in het graf nemen, je moet de moed opbrengen om het hem eindelijk te vragen.' 'Manasses,' zeg ik, terwijl ik me over hem heen buig, 'wat was dat in onze huwelijksnacht?' Zijn donkere ogen zijn al dichtgevallen, hij slaat ze moeizaam op, de rillingen lopen me over de rug, want hij lijkt uit zijn lichaam op te staan als uit een doodskist. Hij kijkt me lang aan en zegt: 'Ja, ja, ja, nu mag ik het je vertellen, je...' Maar heel snel, alsof ik het niet te weten mag komen, schuift de dood tussen ons en sluit hem voor eeuwig de mond.

na lang zwijgen

Zeg nu zelf, Mirza, wat kan ik anders doen dan zelf krankzinnig worden, als ik Manasses niet als krankzinnig beschouw?

mirza Ik krijg er kippenvel van.

judith Je hebt gezien dat ik af en toe, als ik ergens mee bezig lijk, opeens begin te bidden. Ik heb er zelfs de reputatie mee verworven vroom en godsvruchtig te zijn. Maar als ik dat doe, is dat omdat ik me geen raad meer weet met mijn gedachten. Het is als onderduiken in God, een soort zelfmoord: ik gooi mijzelf in de Eeuwige God zoals wanhopigen zich in het water gooien...

mirza Je kunt op zulke momenten beter voor je spiegel gaan staan. Je bent jong en mooi, hersenschimmen worden daar kopschuw van en lossen op in de lucht.

judith Malloot, ken jij een vrucht die van zichzelf kan leven? Je kunt beter niet jong en mooi zijn als het alleen maar voor jezelf is.

mirza Geen mens verbiedt je om voor een geliefde man jong en mooi te zijn. Je kunt kiezen uit de allerbesten.

judith Je hebt er niets van begrepen. Mijn schoonheid is die van de wolfskers; wie ervan proeft, wordt krankzinnig en sterft!

ephraim *gehaast op* Holofernes staat voor de stad!

mirza God sta ons bij!

ephraim Judith, als je gezien had wat ik zag, stond je op je benen te trillen. Al die kamelen en paarden en strijdwagens en stormrammen! Nog een geluk dat de poorten en wallen geen ogen hebben! Ze zouden instorten van schrik als ze die gruwel konden zien!

judith Ephraim, ik geloof dat jij meer zag dan de anderen.

ephraim Ik zeg je, Judith, in heel Bethulië loopt momenteel geen mens rond die er niet uitziet alsof hij koorts heeft. Jij weet blijkbaar niet veel af van Holofernes. Elk woord van hem springt als een roofdier uit zijn mond. Als het 's avonds donker wordt...

judith ...laat hij de lamp aansteken.

ephraim Dat doen wij, hij laat dorpen en steden in brand steken en zegt: 'Dat zijn mijn fakkels! En nog goedkoper ook.' Hij denkt dat hij zeer genadig is als hij het vuur van één en dezelfde stad zijn zwaard laat schoonmaken en zijn geraad laat roosteren. Toen hij Bethulië zag, moet hij in lachen zijn uitgebarsten en zijn kok gekscherend gevraagd hebben: 'Denk je dat je daar een struisvogelei op bakken kan?'

judith Ik zou hem willen zien! *terzijde* Wat zeg ik nu?!

ephraim Wee je gebeente als hij jou ziet! Vrouwen doodt hij met kussen en omhelzingen, zoals hij mannen afmaakt met speer en zwaard. Had hij geweten dat jij hier woont, dan was hij alleen al voor jou gekomen!

judith *glimlacht* Was dat maar waar! Dan hoefde ik alleen maar naar hem toe te gaan om de stad en het land te redden!

ephraim Alleen jij hebt het recht om zoiets te bedenken.

judith Waarom niet? Eén voor allen? En dan één die zich altijd al afgevraagd heeft waarom ze er is. Gooi een reus die met zijn hoofd in de wolken loopt een juweel voor zijn voeten. Als hij zich bukt om het op te rapen, is hij een vogel voor de kat.

ephraim Judith, er zijn slechte tijden op komst, tijden waarin alleen doden in hun graf veilig zijn. Hoe wil jij je daar doorheen slaan zonder vader, broer of echtgenoot?

judith Jij wilt Holofernes toch niet tot je huwelijksmakelaar aanstellen?

ephraim Drijf de spot maar met mij. Ik weet dat je me niet wilt. Maar luister. Zie je dit mes?

judith Het glanst als een spiegel, ik kan mezelf erin zien.

ephraim De dag dat jij me zo schamper afscheepte, heb ik het geslepen. Als de Assyriërs niet voor de poorten stonden, stak het al tussen mijn ribben! Dan had je er geen spiegel meer aan gehad, dan was het nu roestig van mijn bloed!

judith Geef hier.

Hij doet dat. Ze steekt ermee naar zijn hand die hij snel terugtrekt.

Bah! Jij durft over zelfmoord te praten en je bent bang voor een snee in je hand!

ephraim Judith, ik was zo ver dat ik het kon doen, ik weet niet waarom ik niet verder ging! Het had niets vandoen met moed of lafheid, het was alsof een hogere macht de deur vergrendelt van het vertrek waarin je wilt gaan slapen!

Judith reikt hem de dolk.

ephraim Judith, ik hou van jou, jij houdt niet van mij. Maar drijf niet de spot met mij. Weet jij wat het betekent, te beminnen en afgewezen te worden? Wanneer je liefde als dwaasheid behandeld wordt, maakt men een leugen van wat voor je hart het heiligst is. Als het gevoel dat mij

naar jou drijft me bedriegt, wie garandeert me dan dat wat me voor God doet knielen de waarheid is?

mirza Judith!

judith Kan liefde plicht zijn? Moet ik die man hier mijn hand geven opdat hij zijn dolk laat vallen?

ephraim Judith, laat mij nog één keer proberen jou voor mij te winnen. Laat mij het schild zijn, waarop de zwaarden die jou bedreigen zich bot hakken!

judith Ephraim, ik heb je onheus behandeld! Het spijt me! Ik wou dat je me niet meer beminnenswaardig vond, want ik kon je daar niets voor teruggeven. Daarom dreef ik de spot met je. Maar nu wil ik je belonen, nu kan ik het! Maar wee jou als je me nu niet begrijpt, als jouw daad die dwingend en noodzakelijk op mijn woord moet volgen, je ziel niet vooruitsnelt, als je niet vindt dat je enkel leeft om die daad te volbrengen. Ga en vermoord Holofernes! Daarna... daarna kan je van mij krijgen wat je wilt!

ephraim Je raaskalt! Holofernes vermoorden waar zijn leger bij staat! Hoe kan dat nu?

judith Hoe dat kan? Als ik dat wist, deed ik het zelf! Ik weet alleen dat het moet! Ik weet het, Holofernes is één en al gebiedend oog, en waar hij zijn voet zet, lijkt de grond ineem te krimpen. Maar er was een tijd waarin hij niet bestond, dus kan er ook één komen waarin hij niet meer zal bestaan!

ephraim Neem hem zijn leger af en doe hem de donder cadeau en ik riskeer het, maar nu...

judith Je hoeft het maar te willen en de heilige, beschuttende machten uit de hemel en uit de aarde zullen je zegenen en beschermen! Want wat jij wilt, beraamt God al in zijn gramschap en daarop broedt reeds de natuur, die siddert voor de reus uit haar eigen schoot en er geen tweede zal voortbrengen tenzij om de eerste te verdelgen!

ephraim Jij haat me en je wilt me dood. Daarom vraag je het onmogelijke.

judith *in vuur en vlam* Je bent niet weg van mijn voorstel, je loopt er zelfs niet warm voor? Ik, die je boven jezelf wou uittillen, ik doe je een hartverheffend idee aan de hand en jou maakt dat nog neerslachtiger? Weet, dat als je het had toegejuicht, als je onstuimig naar je zwaard had

gegrepen, dan... dan had ik je de weg versperd, ik had je op de gevaren
gewezen, ik had je tegengehouden of ik was je gevolgd. O God, ik zou
zo graag iemand willen hoogachten! Het is alsof ik in mijn eigen vlees
snijd als ik iemand moet verachten. Jouw liefde voor mij is de straf voor
je armzaligheid, ze is een vloek geworden die je zal verteren. Ik val nog
liever dood dan dat ik mezelf ooit betrap op het geringste spoor van
medelijden met jou.

ephraim Minacht me, als je dat wilt! Maar toon me eerst de man die het
onmogelijke mogelijk maakt!

judith Ik zal hem jou tonen! Hij zal komen! Hij moet komen! En als jouw
hele geslacht zo laf is als jij en voor alle mannen het gevaar niets
anders dan een waarschuwing om het te ontlopen, dan heeft een vrouw
het recht verworven om een grootse daad te stellen, dan... wel, ik heb
die daad van jou geëist, ik moet bewijzen dat het kan! *hurkt ineen,
scheurt haar kleren, strooit as op haar hoofd*

Ephraim en Mirza af

derde bedrijf

Scène 1

Bethulië. Het stadsplein. Twee vrouwen.

eerste vrouw Wat is er beter: de dood door het zwaard die zo snel komt dat ze je zelfs de tijd niet gunt haar te vrezen en te voelen, of dit langzame uitdrogen dat ons te wachten staat? Het erge van angst is, dat je er maar half van sterft, niet helemaal.

tweede vrouw Er zijn er die geprobeerd hebben heimelijk naar de kleine bronnen te sluipen onderaan de stadsmuur, die Holofernes nu dag en nacht door zijn soldaten laat bewaken, maar er is geen doorkomen aan. Toch laten ze zich liever afslachten dan te sterven van de dorst. Van één wordt er verteld dat hij, met een zwaard in zijn lijf, stervend naar de bron kroop om nog één keer te drinken. Hij had het water al in zijn handen geschept, maar voor hij het naar zijn lippen brengen kon, was hij dood.

eerste vrouw Het water is niet overal even schaars. Er zijn er onder ons die zich niet alleen voldrinken, maar die zich ook nog meer dan één keer per dag wassen.

tweede vrouw Je wordt nog jaloers op jezelf om de paar druppels bloed die nog door je aderen sijpelen. Ik wou dat ik mezelf kon aftappen als een vat.

eerste vrouw Zal ik jou eens wat vertellen? Mijn buurman Assaph heeft een geit die nog steeds lustig staat te grazen in zijn tuintje. Ik kijk pal op die tuin uit en telkens als ik dat beest met zijn volle uiers in het oog krijg, voel ik me een lap leer. Gisteren ga ik naar Assaph en vraag hem wat melk. Hij weigert. Ik kom thuis en vertel het mijn man. Die grijpt zijn boog en legt met een snel schot de geit neer. Ik ga naar Assaph en betaal hem wat die geit waard is – was! Mijn man had gelijk. Die geit verleidde Assaph tot hardvochtigheid jegens zijn naaste.

tweede vrouw Waar ik niks van begrijp is die lankmoedigheid van God. Als Hij zo'n heiden niet haat, wie haat Hij dan wel?

Scène 2

De kamer van Judith. Judith zit nog steeds ineens gehurkt, in gescheurde kleren, met as op haar hoofd.

mirza *op en bekijkt haar* Zo zit ze daar nu al drie dagen en drie nachten. Ze eet niet, ze drinkt niet, ze praat niet. Ze zucht of jammert zelfs niet eens. Ze hoort alles wat ik hier zeg maar ze reageert nergens op. Ik denk dat ze wil dat we haar in een doodkist stoppen, het deksel boven haar dichtspijkeren en haar wegdragen. Judith, zal ik de doodgraver voor je laten komen?

Judith wenkt haar weg te gaan.

mirza Ja, ik ga al. Door jou vergeet ik gewoon de vijand en die hele noodtoestand. Als iemand zijn boog op mij richtte zou ik het niet eens merken.

af

judith *valt op haar knieën* God, God! Ik wilde niet bidden maar ik moet bidden, zoals ik adem moet halen om niet te stikken! God, God! Zie mij hier liggen, buiten de wereld en buiten de tijd, bang wacht ik op een wenk van u om op te staan en te handelen! Blijmoedig zag ik het gevaar op ons afkomen, want voor mij was dat niets anders dan een teken dat u zich onder uw uitverkorenen wilde verheerlijken. Het was alsof uw genadevolle vinger mij aanwees, alsof ik het werktuig moest zijn van uw triomf! Ik huiverde van verrukking toen ik begreep dat wat mij verhief, alle anderen verwierp. Dolgelukkig zag ik hoe de man aan wie ik het wilde overlaten om in alle nederigheid het hoogste offer te brengen, er laf en kronkelend voor weggroop als een worm in het slijk van zijn armzaligheid. 'Jij bent het! jij bent het!', riep ik mijzelf toe en ik wierp me voor u op mijn knieën en zwoer de dure eed pas dan weer op te staan als U mij de weg had gewezen naar het hart van Holofernes. Maar zowel in als buiten mij heerst er stilte, al dagen. Er is maar één idee bij mij opgekomen, waar ik mee speelde en dat almaar terugkeert, maar dat kwam niet van u. Of wel? *springt op* Het kwam wel van u! Het pad naar mijn daad loopt over de zonde! Dank u, dank u, Heer! U opent mij de ogen. Voor u kan het onreine rein worden. Als u tussen mij en mijn

daad een zonde stelt, wie ben ik dan dat ik daarover met u ga twisten of eronderuit probeer te komen! Is mijn daad niet evenveel waard als ze me kost? Mag ik mijn eer, mijn onaangeraakte lichaam meer beminnen dan u? Nu wordt de knoop in mij ontward. Als schoonheid hebt u mij geschapen, nu weet ik waarom. U onthield mij een kind, nu besef ik waarom en ben ik blij dat ik niet dubbel van mezelf hoef te houden. Wat ik als een vloek beschouwde, blijkt nu een zegen! *gaat voor een spiegel staan* Dag beeld van mij! Schande, wangen, dat jullie nog niet gloeien! Is de weg van het hart naar jullie dan zo lang? Jullie, mijn ogen, prijs ik, jullie bedronken je aan het vuur in mij! Arme mond, jou neem ik het niet kwalijk dat je er zo bleek bij staat, jij moet die verschrikking kussen. *loopt weg van de spiegel* Holofernes, dit hier is allemaal van jou. Ik heb er geen deel meer aan, ik heb mij opgerold diep in mijn binnenste. Neem het, maar huiver als je het hebt. Het moment dat je er niet op verdacht bent, schiet ik uit mezelf te voorschijn als een zwaard uit de schede en reken ik voorgoed met je af! Als ik je moet kussen, beeld ik mij in dat ik gif op mijn lippen heb en als ik je omarm, maak ik mezelf wijs dat ik je wurg.

mirza *op* Heb je me geroepen, Judith?

judith Nee... ja. Trek me mijn mooiste kleren aan, Mirza.

mirza Wil je niet iets eten?

judith Nee, ik wil mijn mooiste kleren en mijn kostbaarste sieraden.

mirza Alsjeblieft, Judith, eet iets. Ik hou het niet langer vol!

judith Hoezo, jij?

mirza Ja, kijk, toen jij niet wilde eten of drinken heb ik gezworen het ook niet te doen. Om jou te dwingen. Als jij geen medelijden met jezelf had, zou je het wel met mij hebben! Dat is nu al drie dagen zo. Ik heb het je gezegd, maar je hebt het niet gehoord. Laten we eten en drinken. Laten we op zijn minst wat drinken: de watertoevoer is afgesneden, het water in de stad is zo goed als op. Wie nog wat heeft, verbergt het als een schat. Ephraim heeft water voor je gebracht. Zijn eigen broer kreeg niet eens!

judith Aah! Die man is van het slag dat zelfs iets slechts doet als hij iets goeds tot stand wil brengen!

mirza Je bent te hard voor hem.

judith Absoluut niet! Iedere vrouw heeft het recht van iedere man te eisen dat hij een held is. Een man kan een andere man zijn lafheid vergeven, een vrouw een man nooit. Kan jij begrip opbrengen voor een steunpilaar die instort? Ik kan me er nauwelijks bij neerleggen dat ik een steunpilaar nodig heb!

mirza Maar kon je dan verwachten dat Ephraim je bevel zou opvolgen?

judith Van iemand die de hand aan zichzelf wilde slaan mocht ik dat verwachten, ja. Ik sloeg op hem als op een kei. Had ik er met mijn woord een vonk uit geslagen, dan was die vonk recht mijn hart in gesprongen.

Maar nu tráp ik op dat ellendig stuk steen!

mirza Maar hoe zou hij het moeten doen?

judith De schutter die vraagt hoe hij moet schieten, zal nooit iets raken.

Maar ga nu eerst wat eten, Mirza, en kom me dan mooi maken!

mirza Zolang jij niets eet, hoef ik ook niets!

judith Die trieste blik van jou! Goed, maar tooi mij daarna als voor een bruiloft. En lach niet zo misprijzend! Vanaf nu is schoonheid mijn plicht!

De twee vrouwen op.

eerste vrouw Judith, zou het niet beter zijn de poorten voor Holofernes te openen. Wie dat deed zou hij beslist niet doden!

judith Wie dat deed, zou ik beslist zelf doden!

eerste vrouw Er zijn heel wat mannen die de poorten willen openen.

Assad was op het stadsplein met zijn blinde en stomme broer, Daniël.

tweede vrouw En Assad keerde zich tegen een van de Oudsten die het volk moed probeerde in te spreken en vertrouwen in de Heer.

eerste vrouw Assad roept tegen die Oudste, zo luid dat iedereen op het plein het kan horen: 'Ik hoef geen troost die ik niet uit een bron kan putten.' En hij blijft maar tegen die oudste tekeer gaan: 'Man, je bek bibbert, je ogen schieten schichtig heen en weer en je tanden rammelen en haspelen die mooie woorden van je aan flarden, waarachter je angst zich verbergt. Hoe kan jij nu van ons de moed eisen die je zelf niet opbrengt? Ik zal jou eens wat zeggen, Oudste, namens iedereen hier. Geef bevel de stadspoorten te openen. Wie zich onderwerpt kan rekenen op mededogen! Ik zeg dat niet voor mezelf maar voor die arme stomme broer van me en voor de vrouwen en de kinderen! Geef het bevel de poorten te openen, nu meteen, of wij doen het zonder je bevel.'

tweede vrouw Maar hij is nog niet uitgesproken, of zijn broer Daniël, die dertig jaar is en al zijn hele leven blind en stom, rukt zich van hem los en roept: 'Stenig hem! Stenig hem!' Iedereen is verbijsterd, omdat de stomme spreekt. Maar Daniël, de stomme, spreekt door: 'Ja, stenig mijn broer! Zeker, hij heeft me heel mijn leven gesterkt met spijs en drank, hij heeft me gekleed en liet me bij zich wonen, hij heeft me dag en nacht verzorgd! Maar stenig hem, stenig hem, want hij zondigt tegen de Heer. De Heer zegt: Ik kom, ik kom. Denken jullie soms dat jullie kunnen weten wanneer de tijd gekomen is dat ik kom? Ik alleen weet wanneer de tijd gekomen is, zegt de Heer! Ik liet jullie opgroeien en gedijen als het koren in de zomer! Denken jullie dat ik mijn oogst aan de heidenen laat? Voorwaar, ik zeg jullie, dat zal nooit en te nimmer gebeuren! Al is de vijand nog zo groot, ik heb maar iets kleins nodig om hem te vernietigen, zegt de Heer! Heilig jezelf! Heilig jezelf! Want ik wil onder jullie wonen en zal jullie niet in de steek laten als jullie mij niet in de steek laten!' Dat roept die stomme, die Daniël. En heel het volk roept: 'Een profeet, een profeet.'

eerste vrouw En Assad gilt: 'Wee mij! Wee mij! De geest des Heren spreekt door de mond van Daniël! Stenig mij!' En het volk stenigt hem. Dan stormt Samaja, de vriend van Assad het plein op en gaat tegen Daniël te keer: 'Je broer Assad is dood en jij hebt hem vermoord! Dertig jaar heeft hij dag en nacht voor je gezorgd! Is dat jouw dank voor al zijn liefde!' Dan richt Samaja zich tot het volk: 'Schamen jullie je niet, dolzinnigen? Jullie dachten zeker dat je in hem je eigen zonden dood kon stenigen! Het was niet uit lafheid dat hij de poorten wilde openen, maar uit medelijden met jullie. Wat Assad wilde, wil ik ook: snel de stadspoorten openen en ons onderwerpen op genade of ongenade.' Samaja richt zich weer tot de stomme Daniël. 'En jij, laat zien dat de Heer door jou sprak. Vervloek mij, zoals jij je broer Assad vervloekte! Roep tegen mij ook: 'Stenig hem! Stenig hem!'

tweede vrouw Daniël probeert te praten, maar kan geen woord uitbrengen.

eerste vrouw Samaja triomfeert: 'Zien jullie de 'profeet'?' jubelt hij. 'Een duivel uit de hel nam bezit van hem, brak hem de mond open en verleidde jullie. Maar God sloot hem weer en Hij sloot hem voor eeuwig.'

Of geloven jullie dat de Heer stommen de spraak geeft om er broedermoordenaars van te maken?’

tweede vrouw Daniël begint zichzelf te slaan.

eerste vrouw En Samaja zegt tegen Daniël: ‘Ruk je haar uit en sla je kop zo hard tegen de muur dat de honden je hersens oplikken. Dat is het enige wat je in deze wereld nog te doen hebt. Wat tegen de natuur is, dat is tegen God!’

judith Wil Samaja de Heer de weg voorschrijven die Hij moet bewandelen? Zuivert de Heer niet elke weg doordát Hij hem bewandelt? eerste vrouw Samaja zei: ‘Mocht de Heer wonderen willen verrichten, dan laat Hij het wel regenen. Of God verricht een wonder in het hart van Holofernes en beweegt hem zo tot de aftocht.’

tweede vrouw Als de mensen Daniël dan willen stenigen omdat hij hen ertoe verleid heeft zichzelf te besmeuren met het bloed van een rechtvaardige, komt Samaja tussenbeide en zegt: ‘Laat dit jullie een teken zijn: als Daniël nog tot morgen in leven blijft, als hij een dag en een nacht lang tegen zijn eigen wandaad bestand is zonder de hand aan zichzelf te slaan, handel dan naar zijn woorden en wacht op de dingen die komen gaan tot jullie er dood bij neervallen of tot jullie door een wonder worden verlost. Zo niet, doe dan wat Assad zei: Open de stadspoorten en geef jullie over, op genade of ongenade. En als jullie er onder de last van jullie zonden niet op durven te rekenen dat de Heer het hart van Holofernes genadig zal maken, sla dan de hand aan jezelf. Moord elkaar uit en laat alleen de kinderen leven. Die zullen de Assyriërs wel ontzien. Maak er een grootse moordpartij van, waarbij de zoon de vader doodsteekt en de vriend zijn vriend vriendschap bewijst door hem ongevraagd de keel door te snijden.’ Dat zei Samaja.

eerste vrouw Waarom tot morgen wachten? Ik wacht niet langer, geen moment! *tot de tweede vrouw* Wij openen de stadspoorten. Kom mee! judith Zien jullie in het ongeluk dat jullie treft dan alleen een aanmaning om met lafheid je lot ook te verdienen?

Achior komt ongemerkt op.

eerste vrouw Waarvoor kwam Holofernes? Alleen maar om ons te onderwerpen. Waarom bogen wij het hoofd niet, zoals de andere volkeren? Waarom strekten wij uitdagend onze al geknikte nek? Waarom zijn we Holofernes niet tegemoet gegaan om zijn genade af te

smeken? Als hij halverwege zeker was geweest van onze onderwerping, had hij die hele veldtocht niet ondernomen en rechtsomkeert gemaakt. Dan hadden we vrede, en eten en drinken te over, terwijl nu ons zorgelijke leven niets anders is dan een voorbode van alle mogelijke martelingen.

judith *Waarom ga ik niet naar Holofernes, neem ik hem niet bij de hand, breng ik hem niet naar de stad om jullie allemaal te doden en slijp ik zijn zwaard niet als het bot wordt voor al jullie koppen er afgemaaid zijn? eerste vrouw Een vijand voor wie wij de poort openmaken kan nooit zo meedogenloos zijn als één die de poort zelf moet inrammen! tot de tweede vrouw Ga mee.*

judith *tot de tweede vrouw En jij, kan je dit aanhoren zonder op je borst te kloppen, op je knieën te vallen en je kleren kapot te scheuren? Ga niet mee. Zeg nee!*

tweede vrouw *Ik zeg ja. Ik zie niet vanwaar er nog hulp zou kunnen komen.*

achior *komt naar voren Doe de poort maar open, maar verwacht van Holofernes geen genade. Hij heeft gezworen het volk dat zich als laatste onderwerpt zo grondig uit te roeien dat er op aarde niet het minste spoor van overblijft. Jullie zijn de laatsten die zich onderwerpen.*

judith *Heeft hij dat gezworen?*

achior *Ik stond erbij. En dat hij zijn eed gestand zal doen, mag blijken uit hoe het mij vergaan is. Toen ik het had over de macht van jullie God, werd Holofernes razend op mij, en zijn woede staat gelijk aan de dood. Maar in plaats van mij neer te sabelen gaf hij bevel mij hierheen te brengen. Waaruit blijkt dat hij zo zeker is van jullie ondergang dat hij de man laat gaan die hij haat en voor wiens kop hij het tegengewicht in goud over heeft, alleen omdat hij zich pas dan op hem wil wreken als hij zich tegelijk op jullie kan wreken. Elke gedachte aan genade is hem zo vreemd dat hij voor mij, zijn vijand, geen onbarmhartiger straf weet te verzinnen dan die hij voor jullie heeft bedacht!*

tweede vrouw *Laat de poorten dan maar dicht. Als we door het zwaard willen sterven, hebben we dat zelf.*

eerste vrouw *Goed. Maar als we stand moeten houden, dwingt ons dat tot extreme maatregelen. Laten we de altaargaven voor de Heer, de heilige wijn en de olie, onder elkaar verdelen.*

judith Waarom geen ander extreem idee. Laten de mannen een uitval doen! De kleine bronnen liggen vlakbij de stadsmuur. De mannen verdelen zich in twee groepen. De ene bewaakt de poort en dekt de terugtocht, de andere onderneemt een massale stormloop. Ze brengen gegarandeerd water mee!

tweede vrouw De bronnen worden met een muur van zwaarden omringd en met een hek van lansen. De heidenen houden Israël in een stalen greep.

judith *na een pauze* Toch ben ik blij. Als zij het hart niet hebben het tegen een paar honderd soldaten op te nemen, zal niemand zo dapper zijn om de wrake des Heren uit te lokken door een misdadige vinger uit te steken naar de altaargaven!

eerste vrouw Ook David at van het heilige brood en hij heeft er zich niet aan dood gegeten.

judith David was een gezalfde des Heren. Als jij wilt eten als David, wordt dan eerst als David. Eet en drink, maar heilig eerst jezelf!

De twee vrouwen zwijgen. Ephraïm komt ongemerkt op.

judith *tot Achior* Jij kent Holofernes. Wat voor iemand is hij?

achior Ik weet dat hij uit is op mijn bloed, maar verwacht van mij niet dat ik hem zal kleineren! Als hij met geheven zwaard voor mij stond en riep: 'Dood mij, anders dood ik jou!', ik zou niet weten wat ik zou doen!

judith Omdat hij je in zijn macht had en je vrij liet.

achior Daarmee dreef hij mij juist tot razernij. Als ik bedenken hoe weinig achting hij moet hebben voor een man die hij gewapend en wel naar zijn vijand stuurt, sterf ik van schaamte.

judith Het is een tiran!

achior Ja, maar een geboren tiran. In zijn nabijheid vind je jezelf en de wereld waardeloos. Ik reed eens met hem door een woest gebergte. We komen bij een brede en duizelingwekkend diepe kloof. Hij geeft zijn paard de sporen en waagt de angstaanjagende sprong. Nog voor ik hem kan volgen heeft hij al rechtsomkeert gemaakt en staat hij weer bij mij. 'Ik wilde drinken en ik dacht dat ik daar een bron zag,' zegt hij, 'maar er is daar niks.' Hij werpt me de teugel toe, springt van zijn paard, gaat liggen en valt in slaap. Het was sterker dan mezelf: ik ging in de zon staan om hem schaduw te geven. Ik ben zodanig in zijn ban dat ik niet over hem kan praten zonder hem te prijzen.

judith Houdt hij van vrouwen?

achior Ja, maar niet anders dan van eten en drinken.

judith Vervloekt zij hij!

achior Ik heb een vrouw van mijn volk gekend, die werd gek omdat hij haar afwees. Ze sloop naar zijn slaapkamer en ineens, hij lag nog maar net in bed, stond ze met getrokken dolk dreigend voor hem.

judith En wat deed hij?

achior Hij lachte en hij bleef lachen, tot ze zichzelf doodstak.

judith Dank je wel, Holofernes! Ik hoef alleen maar aan haar te denken om moed te vatten als een man!

achior Wat ben je van plan?

judith Jullie die hij liet vermoorden, klim voor mijn ogen uit jullie graf, dat ik jullie wonden bekijk. Jullie die hij geschoffeerd heeft, kom voor mij staan en sla jullie voor eeuwig dichtgevalen ogen nog één keer op, zodat ik erin kan lezen hoeveel hij jullie schuldig is! Jullie zullen allemaal vergolden worden! Maar waarom denk ik aan jullie en niet aan al de jongens die hij nog de schedel zal klieven, of aan al de meisjes die hij nog in zijn armen zal dooddrukken! Ik zal de doden wreken en de levenden beschermen. *tot Achior* Ik ben toch mooi genoeg?

achior Weergaloos.

ephraim *komt naar voren* Judith! Judith! Dat lukt je nooit!

judith *tot Mirza* Durf je mee?

mirza Ik durf je nog minder alleen te laten gaan.

ephraim *voor zichzelf* Had ik dat kunnen vermoeden, ik had gedaan wat ze zei. Nu word ik er gruwelijk voor gestraft.

judith *zet een paar stappen, wendt zich dan nog één keer om* Bid voor mij als voor een stervende! Leer de kinderen mijn naam en laat ze voor mij bidden.

Ze opent de poort en verlaat de stad.

ephraim Ik bid God niet om bescherming voor haar. Ik zal haar zelf beschermen! Ze gaat naar het hol van de leeuw... Ik denk dat ze dat alleen maar doet omdat ze verwacht dat alle mannen haar zullen volgen. Ik volg haar. Als ik sterf, sterf ik alleen wat eerder dan de anderen. Misschien komt ze op haar schreden terug!

Hij opent de poort en verlaat de stad.

vierde bedrijf

De tent van Holofernes. Een van zijn aanvoerders.

aanvoerder Holofernes was er vannacht na aan toe zichzelf dood te steken. Hij heeft een nachtmerrie en denkt in zijn slaap dat iemand hem te lijf gaat die hem wil wurgen. Verstrikt als hij is in zijn droom, grijpt hij zijn dolk, denkt zijn belager in de rug te steken, maar stoot het wapen in zijn eigen borst. Gelukkig schampt het lemmet af op zijn ribben. Hij wordt wakker, ziet wat er aan de hand is, en als zijn kamenier hem een verband wil omdoen roept hij lachend: 'Laat maar lopen, dat koelt me af, ik heb bloed teveel!' *pauze* De generaal ziet eruit als een vuur dat op uitdoven staat. En met zo'n vuur moet je oppassen. Het verslindt alles wat het te na komt.

holofernes *blijkt in de tent aanwezig te zijn, draait zich om* Ik hoop niet dat een held die ik graag mag en kan gebruiken, zichzelf uit verveling met allerlei beledigende bespiegelingen aan de galg praat.

Aanvoerder reageert.

holofernes Eigenlijk is het een schande dat ik naar je geluisterd heb. De oren zijn de bedelaars van de geest, alleen slaven hebben er behoefte aan en wie van ons ze nodig heeft wordt er een. Het is mijn eigen schuld dat jullie niks te doen hebben en moeten gaan staan kletsen om jezelf wijs te maken dat jullie leven. Wat had je gedaan als ze mij vanmorgen echt dood in bed hadden gevonden?

aanvoerder Heer, wat zou ik moeten doen?

holofernes Al wist ik het, ik zou het niet zeggen. Wie zich uit de wereld kan wegdenken en zijn vervanger noemen, hoort er niet thuis. Gelukkig dat mijn ribben van ijzer zijn. Zo'n dood was een klucht geweest! Die Achior had kunnen uitpakken met zijn voorspelling dat die God van de Hebreërs ervoor kon zorgen dat ik mijzelf zou doden. Hij had behoorlijk wat achting voor zichzelf kunnen oogsten! Maar zeg mij eens wat is dat, de dood?

aanvoerder Iets... waarom wij van het leven houden!

holofernes Inderdaad. Daarom persen we het leven uit en zuigen we ons eraan te barsten. Daarom is het ook zo heerlijk als de vervoering in je opwelt en als een zee uit je losbarst, dammen en dijken doorbreekt en alles en iedereen meesleurt. Daarom is het ook zo onvergelijklijk mooi om aan het leven zelf te sterven, om de stroom van het leven zo te laten zwellen dat de ader waar hij doorheen moet openbarst, om de verrukking van de hoogste lust en de huiver van de totale zelfvernietiging te laten samenvloeien! Het lijkt mij vaak of ik ooit tegen mezelf gezegd heb: 'Nu wil ik leven!', en toen losgelaten werd uit een allertederste omstrengeling. Rondom mij werd het licht, ik rilde, een schok en ik was er! Zo zou ik ook ooit tegen mezelf willen zeggen: 'Nu wil ik sterven!', om terwijl ik dat uitspreek op te lossen, in alle winden te vervliegen en door alle dorstige lippen van de schepping te worden opgezogen.

aanvoerder Generaal!

holofernes Jij staat perplex dat ik van mijn kop een spindel maak en daarop draad na draad mijn droom- en hersenkluwen aftwijn als een bundel vlas. Natuurlijk, het denken steelt het leven. Het zaad dat men uit de grond rukt, zal niet kiemen, dat weet ik maar al te goed. Maar vandaag, na een aderslating, mag het! We hebben nu toch de tijd, want in Bethulië schijnen ze niet te weten dat een soldaat even lang zijn zwaard slijpt als zij hem verhinderen het te gebruiken.

aanvoerder Generaal, een Hebreeuwse vrouw die we op de berg opgepakt hebben, staat voor de tent.

holofernes Wat voor soort vrouw?

aanvoerder Generaal, elk moment dat u haar niet ziet, is verloren tijd. Als ze niet zo mooi was, hadden wij haar niet bij u gebracht. Onze soldaten lagen bij de bron af te wachten of er zich iemand in de buurt waagde. Ze zien haar komen, met haar dienstmeid als een schaduw achter zich aan. Ze is gesluierd en loopt zo snel dat de meid haar nauwelijks bij kan benen. Een van de bewakers van de bron verspert haar de weg en wij denken al dat hij haar wat zal aandoen, want de soldaten zijn door het lange nietsdoen nogal prikkelbaar, maar hij bukt zich, schept water en steekt haar de beker toe. Zonder één woord pakt ze die aan, zet hem aan haar lippen, maar drinkt niet, steekt de beker voor zich uit en giet hem langzaam leeg. Daar krijgt de bewaker het van

op zijn zenuwen. Hij trekt zijn zwaard en staat op het punt haar neer te houwen, als zij haar sluier opslaat en hem aankijkt. Het scheelde niet veel of hij was voor haar op zijn knieën gevallen. Maar ze zegt tegen hem: 'Breng me naar Holofernes. Ik kom me voor hem vernederen en hem onthullen wat we voor hem verborgen houden.'

holofernes Breng haar bij me!

De aanvoerder gaat Judith halen. Judith komt gesluierd op, met Mirza en de aanvoerder, die bij de ingang blijven staan. Ze stapt op Holofernes af en valt voor hem op de knieën.

judith U bent de man die ik zoek, u bent Holofernes.

holofernes Als ik een tweede vond, lag zijn kop al voor zijn voeten.

Judith slaat haar sluier op.

holofernes *helemaal opgeslorpt door Judiths aanblik* Je bekijkt haar en het is net of je wegzinkt in een heerlijk bad. Je wordt wat je ziet! We kregen ogen om de rijke, grote wereld stukje bij beetje in ons op te kunnen nemen! Alleen de blinden zijn werkelijk beklagenswaardig. Ik zweer dat ik nooit meer iemand de ogen zal laten uitsteken. *tegen Judith* Zit je nog op je knieën? Sta op!

Judith doet dat.

holofernes Hoe heet je?

judith Judith.

holofernes Judith, je bevalt me meer dan ooit een vrouw voordien.

judith Dat was het enige waarnaar ik verlangde.

holofernes Waarom ben je bij je stadgenoten weggelopen en naar mij toegekomen?

judith Omdat onze God mijn volk aan u wil uitleveren.

holofernes Omdat je een vrouw bent, omdat je je op jezelf kunt verlaten, omdat je weet dat Holofernes ogen heeft.

judith Luistert u, alstublieft. Onze God is tegen ons in toorn ontstoken. Hij heeft ons laten weten dat Hij het hele volk wil straffen omdat het zich niet heiligt en in zonde leeft.

holofernes Zonde, wat is dat?

judith *na een pauze* Een kind heeft me dat ooit eens gevraagd. Ik heb dat kind gekust. Wat ik u moet antwoorden, weet ik niet.

holofernes Ga door.

judith Mijn stadgenoten zitten klem tussen Gods toorn en de uwe en ze zijn doodsbang. Daarbij sterven ze van de honger en versmachten ze van de dorst. In hun grote nood breken ze opnieuw de oude wetten. De heilige offergaven, die ze niet eens mogen aanraken, willen ze gaan opeten. Ze zullen in hun ingewanden branden!

holofernes Waarom geven ze zich niet over?

judith Dat durven ze niet! Ze weten dat ze het ergste verdiend hebben. Maar hun angst is groter dan uw gramschap ooit kan zijn. Ik kijk naar u, en bespeur in uw gezicht de grenzen van uw toorn, ik vind het punt waarboven u zelfs de wildste vlam van uw woede niet zult laten oplaaien. Ik moet blozen als ik eraan denk dat ze van u brutaalweg elke gruwel verwachten die een schuldig geweten in laffe zelfkwalling maar weet te bedenken. *Ze valt voor hem op de knieën.* Op mijn knieën smeed ik u om vergiffenis voor mijn volk vanwege die belediging.

holofernes Wat doe je nu? Ik wil niet dat je voor mij knielt.

judith *komt overeind* U glimlacht in plaats van kwaad te worden op mijn verblinde volk? Ach ja, ik vergat wie u bent! U kent het menselijk gemoed, niets kan u verrassen. Als een kromme spiegel uw eigen gezicht misvormt en vertekent, kan dat alleen nog maar uw spotlust opwekken. Maar het is toch zo, dat mijn kleine volk zich teveel verbeeldt als het denkt uw woede waard te zijn? Hoe zou u zich kunnen verwaardigen mensen te haten die u niet eens kent, die u enkel bij toeval op uw weg vond en die alleen maar niet voor u opzij gingen omdat ze verlamd waren van angst?

Ze kijkt hem aan, hij zwijgt.

O, ik wou dat ik u was! Eén dag maar, één uur! Dan zou ik, door het zwaard weer in de schede te steken, een overwinning behalen zoals er nog nooit een met het zwaard behaald is. In die stad daarginds vergaan er duizenden van angst voor u. Ik zou ze toeroepen: 'Jullie hebben mij getrotseerd, maar precies omdat jullie mij beledigd hebben, schenk ik jullie het leven. Ik zal me op jullie wreken, maar door jullie zelf: ik laat jullie vrijuit gaan om jullie als slaven aan mij te binden!'

holofernes Vrouw, je beseft toch wel dat juist jouw verzoek me dat onmogelijk maakt? Als die gedachte bij mezelf was opgekomen, had ik haar misschien ook uitgevoerd. Maar nu is het jouw idee en kan het dus nooit het mijne worden.

judith *lacht schaterend* Neemt u me niet kwalijk; staat u me toe dat ik mezelf uitlach. In de stad wonen kinderen die de onschuld zelve zijn. Als ze het zwaard zien, waaraan ze geregen gaan worden, zullen ze glimlachen. In de stad wonen jonge meisjes die al sidderen voor een lichtstraal die door hun sluier zou kunnen vallen. Ik dacht aan de dood die de kinderen te wachten staat, ik dacht aan de schande die de jonge meisjes bedreigt. Ik stelde mij het afgrijselijkste voor en ik dacht dat niemand zo sterk zou kunnen zijn om bij dergelijke taferelen niet ineen te krompen. Neemt u me niet kwalijk dat ik u mijn eigen zwakheid toedichtte.

holofernes Judith, ik ben nu eenmaal voorbestemd om wonden te slaan, jij om wonden te helen.

judith Heer, u overtreft me evenzeer in wijsheid als in moed en kracht. Ik was in mezelf verdwaald en ik heb het alleen aan u te danken dat ik er weer uitkwam. Ik weet dat al mijn volksgenoten de dood verdiend hebben en dat de Heer, mijn God, u de rol van wreker heeft toebedeeld en toch werp ik mij, overweldigd door een diep medelijden, tussen u en hen. Hoe dom van mij! Ik prijs me gelukkig dat u het zwaard stevig in de hand hield, dat u het niet liet vallen om een paar vrouwentranen te drogen. Ze zouden zich niet weinig gesterkt voelen in hun overmoed! Waar zouden ze nog bang voor zijn als Holofernes aan hen voorbijtrok als een onweer dat niet wil losbreken! Nu zitten ze in zak en as en geselen zichzelf, maar voor elk uur van boete zouden ze zichzelf, als u hen zou sparen, waarschijnlijk schadeloos stellen met een dag vol wilde wellust en waanzin! En al hun zonden zouden op mijn hoofd neerkomen. Nee, heer, houdt u zich aan uw eed en verdelg ze! Dat laat de Heer, mijn God, u door mijn mond bevelen. Hij wil uw vriend zijn, als u hun vijand bent!

holofernes *na een pauze* Je bent erg hard voor je volksgenoten.

judith Heer, ik kwam naar u toe omdat mijn God me dat opdroeg. Ik moet u naar Jeruzalem brengen, ik moet u mijn volk toevertrouwen als een kudde die geen herder meer heeft. Dat heeft Hij mij bevolen toen ik op een nacht in wanhopig gebed voor hem op mijn knieën lag en ik hem smeekte om duizend doden voor u en al de uwen. Zijn stem weerklonk en ik jubelde luid, maar Hij wees mijn gebed van de hand, Hij sprak het doodvonnis uit over mijn volk en stelde mij aan tot zijn beul. Ik verstijfde,

maar gehoorzaamde. Mijn volksgenoten zullen me verguizen en mijn naam voor altijd brandmerken en dat is erger dan de dood, maar toch houd ik vol en weifel ik niet!

holofernes Dat zullen ze niet doen. Kan iemand jou verguizen als ik niemand in leven laat? Waarachtig, als jouw god gedaan krijgt wat jij zegt, dan zal hij ook mijn god zijn en bezorg ik jou een aanzien dat geen enkele vrouw ooit heeft gehad! *tegen de aanvoerder* Breng haar naar mijn schatkamer en geef haar te eten van mijn dis.

judith Dat mag ik nog niet, Heer, ik zou een zonde begaan. Ik heb iets meegenomen, ik eet daar wel wat van.

holofernes En als dat op is?

judith Mijn God zal door mij uitvoeren wat Hij van plan is vóór ik dat beetje kan verteren. Binnen vijf dagen maakt Hij het af. Ik ken het uur nog niet en mijn God zal het mij pas openbaren wanneer het aangebroken is. Geef uw manschappen dus bevel dat ze me ongehinderd het kamp uit laten gaan en de berg op tot voor de stad, om er te bidden en te wachten op Gods openbaring.

holofernes Het is je gegund. Ik heb nog nooit de gangen van een vrouw laten nagaan. Dus over vijf dagen, Judith!

judith *valt voor hem op de knieën en vertrekt* Over vijf dagen, Holofernes!

mirza *die haar ontzetting en afschuw allang met gebaren heeft onderstreept* Jij... jij... kwam dus hierheen om je volk te verraden?

judith Zeg het zo hard je kunt! Het is goed als iedereen hoort dat ook jij mij gelooft! Als jij niet twijfelt, kan Holofernes het al helemaal niet!

mirza Huil je?

judith Tranen van vreugde omdat ik je op het verkeerde been zette. Ik huiver voor de kracht van de leugen in mijn mond.

samen af

vijfde bedrijf

Scène 1

Bethulië. Het stadsplein. Twee vrouwen. Ochtend.

eerste vrouw De priesters hebben ons bedrogen toen ze zeiden dat onze God almachtig is.

tweede vrouw Hij is almachtig, maar wij hebben hem zelf de handen gebonden, want Hij mag ons niet méér helpen dan wij verdienen, zeggen de priesters.

eerste vrouw Kan een moeder zo erg zondigen dat haar kind moet doodgaan van de dorst?

tweede vrouw Gods wraak kent geen grenzen, want onze zonden kennen die evenmin, zeggen de priesters.

eerste vrouw Wij brengen kinderen ter wereld om in het kind dat ons zuiver en heilig toelacht van onszelf te kunnen houden, ook al moeten we onszelf haten en verachten.

tweede vrouw God laat je kinderen baren om je in je eigen vlees en bloed te kunnen kastijden, zeggen de priesters.

eerste vrouw Goed, ik zal naar mijn kind kijken tot het bleek wordt, tot zijn gedrein in zichzelf verstikt en zijn adem stukt, ik zal er geen oog van afhouden. Maar dan ook niet wanneer het verdriet zijn kinderblik voorlijk maakt en ik er een afgrond van ellende in lees. Ook niet als het nog voorlijker wordt, omhoogkijkt, de vuisten balt en ik weet dat ook een kind in opstand kan komen tegen God!

tweede vrouw Gods toorn treft wie in opstand komt tegen God, zeggen de priesters.

eerste vrouw Mozes sloeg zijn staf tegen de rots en er ontsprong een koele bron. Maar jij, vervloekte borst, vanbinnen zwel je van brandende liefde, vanbuiten zuigen hete, onschuldige lippen zich aan je vast, maar je geeft geen druppel.

tweede vrouw Onze straf vermeerdert onze zonden nog. Mijn zoontje ligt op sterven en mijn man buigt zich over het wicht en murmelt wrevelig:

'Er zit nog altijd leven in!' Op dat moment wordt het mij duidelijk: hij ziet in zijn kind alleen nog iets dat hij kan eten, een stuk vlees.

eerste vrouw Wie weet worden we nog gered. Judith is al vier dagen weg!

tweede vrouw Nu nog gered? Nu nog? God! God! Ik herroep al mijn gebeden! Dat u ze zou kunnen verhoren nu het te laat is, was nog niet bij me opgekomen. Als onze almaar groter wordende ellende een bewijs blijkt van uw oneindigheid, zal ik u roemen en prijzen, maar ik zal u vervloeken als u nu nog tussen mij en mijn graf komt, als ik mijn kind moet begraven en het moet bedekken met aarde in plaats van met de rottende resten van mijn eigen vlees!

Scène 2

Tent van Holofernes. Avond. Holofernes en een Aanvoerder.

holofernes Hoe staat het in de stad?

aanvoerder Wat daar nog rondloopt lijkt op vers opgedolven lijken. Wat nog een beetje leven in zijn lijf heeft, balt zijn vuisten, laat zijn ogen rollen en slaat zijn hoofd tegen de muur tot bloed en hersens eruit spatten.

holofernes Is het morgen niet de vijfde dag?

aanvoerder Jawel.

holofernes Een vrouw is een vrouw, maar toch beeld je je in dat er een verschil is. Natuurlijk voelt een man nergens zo goed hoeveel hij waard is, als aan de borst van een vrouw. Ha, het moment dat een vrouw trillend aan je omarming tegemoetkomt, heen en weer geslingerd tussen wellust en schaamte; het moment dat ze doet alsof ze wil wegrennen en je dan opeens, overmand door haar natuur, om de hals vliegt; het moment, waarop haar begeerte, door verraderlijke kussen in iedere druppel van haar bloed gewekt, wedijvert met jouw begeerte en zij je uitdaagt in plaats van je weerstand te bieden – ja, dat is leven! Dan voel je aan den lijve waarom de goden de moeite hebben genomen om de mens te scheppen! En al helemaal als haar blik, nu stralend van verrukking, verduisterde bij de intrede van haar overwinnaar, als de hand waarmee ze nu vleierige kneepjes geeft, liever gif door je wijn had

gemengd! Dat is een triomf zonder weerga, en die heb ik al vaak behaald. En zal ik weer behalen op Judith. In haar hart woont niemand anders dan haar god en die ga ik daaruit verjagen! In mijn jonge jaren heb ik, als een vijand mijn pad kruiste, wel eens in plaats van mijn eigen zwaard te trekken, hem het zijne afhandig gemaakt en hem ermee doodgestoken. Op die manier moet ook deze vrouw vernietigd worden. Haar eigen gevoel en de verraderlijkheid van haar zinnen moeten maken dat ze voor mij bezwijkt!

aanvoerder Daar komt ze.

judith *op met Mirza* Hier ben ik, heer.

holofernes Ga zitten, Judith, en eet en drink, want je hebt bij mij genade gevonden.

judith Graag, heer, want ik heb me nog van mijn leven niet zo vereerd gevoeld!

holofernes Je bent bleek. Vind je mij zo verschrikkelijk? Wees eerlijk, Judith!

judith Heer, u zou mij alleen maar kunnen verachten, als ik...

holofernes Wel?

judith ...als ik van u kon houden.

holofernes Vrouw, je riskeert veel. Neem me niet kwalijk, je riskeert niks. Zoiets hebben ze mij nog nooit gezegd. Die uitspraak is een gouden ketting waard. *geeft haar die*

judith *bedeesd* Ik begrijp u niet, heer!

holofernes Des te beter voor jou! Zeg mij eens: wat dacht je toen je het nieuws hoorde dat ik met mijn legermacht tegen jouw vaderland optrok?

judith Ik dacht aan de God mijner vaderen.

holofernes En vervloekte mij?

judith Nee, ik hoopte dat Hij dat zou doen.

holofernes Dat antwoord verdient een kus. *kust haar*

judith *voor zichzelf* God, waarom ben ik een vrouw?!

holofernes En toen je het geratel van mijn wagens hoorde en het gestamp van mijn kamelen en het gekletter van mijn zwaarden, wat dacht je toen?

judith Ik dacht dat u niet de enige man ter wereld was en dat in Israël uw evenknie zou opstaan.

holofernes Maar toen je dan zag dat mijn naam alleen volstond om je volk op de knieën te krijgen, om jullie God zijn wonderen te laten vergeten en om jullie mannen te laten wensen dat ze vrouwenkleren droegen...

judith ...toen deed ik mijn sluier voor zodra ik een man gewaar werd. Maar als ik wilde bidden om uw ondergang, kwamen mijn gedachten in opstand tegen mezelf; ze verscheurden elkaar en kronkelden zich als slangen om het beeld van mijn God. Sinds die ervaring huiver ik voor mijn eigen hart. Ik stel het me voor als een spelonk waarin de zon naar binnen schijnt en toch in duistere hoeken het ergste ongedierte huist. holofernes *bekijkt haar van opzij* Wat een gloed! Jij doet me denken aan een vuurbol die ik eens op een donkere nacht aan de hemel zag verschijnen. Welkom, wellust, klaargestoomd op de vlam van de haat! Kus me, Judith!

Judith kust hem.

holofernes Je lippen boren zich als bloedegels in de mijne en toch zijn ze koud. Drink wat wijn, Judith. In de wijn zit alles wat wij missen.

judith *drinkt, nadat Mirza haar ingeschonken heeft* Ja, in de wijn zit moed, moed!

holofernes Je hebt er dus moed voor nodig om mee aan te zitten aan mijn tafel, om mijn bliken te doorstaan en mijn kussen te beantwoorden? Arm schepsel!

judith O, jij... *herstelt zich* Neem me niet kwalijk. *huilt*

holofernes Judith, je haat mij. Geef me je hand en vertel me van je haat!

judith Mijn hand? Dat zou een smaad zijn, die de bijl aan de wortels van mijn menszijn legt.

holofernes Werkelijk, werkelijk, deze vrouw is het begeren waard!

judith Hart, barst los! Hou je niet langer in! *richt zich op* Ja, ik haat je, ik vervloek je. Als ik niet krankzinnig wil worden, moet ik het je zeggen, je moet weten hoe erg ik je haat en je vervloek! En dood me nu!

holofernes Je doden? Morgen misschien.

aanvoerder *op* Generaal, er staat hier een Hebreëer voor de tent. Hij wil u dringend spreken. Hij zegt dat het van 't grootste belang is.

holofernes *staat op* Van de vijand? Laat hem binnen! *tot Judith* Gaan ze zich overgeven?

ephraïm *op en valt meteen op zijn knieën* Heer, staat u borg voor mijn leven?

holofernes Ik sta er borg voor!

ephraïm Nu of nooit!

Hij loopt op Holofernes toe, trekt snel zijn zwaard en haalt naar hem uit. Holofernes ontwijkt de slag. Ephraïm wil zichzelf in zijn zwaard storten.

holofernes *houdt hem tegen* Halt! Probeer dat niet nog een keer! Je gaat het me toch niet onmogelijk maken om mijn woord te houden? Ik sta borg voor je leven, ik moet je dus ook tegen jezelf beschermen! *tot de aanvoerder* Mijn lievelingsaap is toch net gecrepeerd? Stop hem in zijn kooi en leer hem de kunstjes van zijn komische voorganger. Die man is een curiosum. Hij is de enige die er zich op kan laten voorstaan naar Holofernes uitgehaald te hebben en daar heelhuids vanaf gekomen te zijn. Die moet ik aan het hof laten zien!

Aanvoerder en Ephraïm af

holofernes Judith, zoiets noem je toch uit stront een god van jezelf willen maken, dat moet je toch een schande vinden, ook al probeert je beste vriend dat met je ergste vijand te doen?

judith *voor zichzelf* God mijner vaders, bescherm me tegen mezelf, dat ik niet hoef te vereren wat ik verafschuw! Hij is een man. *Aanvoerder op*

holofernes Kijk, vrouw, deze armen van mij heb ik tot de ellebogen in het bloed gedoopt, elke gedachte van mij baart gruwel en verwoesting, mijn woord betekent de dood. Ik vind de wereld miserabel, me dunkt dat ik geboren ben om haar te verwoesten, opdat er iets beters voor in de plaats kan komen. De mensen vervloeken me, maar hun vloek kleeft niet aan mijn ziel. Die slaat haar vleugels uit en schudt die vloek af als een niemendal. Ik moet het recht dus wel aan mijn kant hebben.

judith Hou op, hou op! *voor zichzelf* Als ik niet voor hem door de knieën wil gaan, moet ik hem vermoorden.

holofernes Kracht! Kracht! Dat is het. Laat er één komen die mij de weg verspert en mij in het zand laat bijten. Ik snak ernaar! Het is zo saai alleen maar achting voor jezelf te kunnen hebben. Hij mag me in elkaar stampen en, als hem dat plezier doet, met de brij de bres opvullen die ik in de wereld sloeg. Een orkaan raast door de lucht, hij wil zijn broer leren kennen, even krachtig of krachtiger dan hij. Maar de eiken die hem

lijken te weerstaan, ontwortelt hij, torens blaast hij omver en hij licht de aardbol uit zijn hengsels. Tot het hem duidelijk wordt dat hij zijns gelijke niet heeft en hij gefrustreerd in slaap valt.

Of Nebukadnezar zo'n broer voor mij is? Misschien. Misschien gooit hij mijn hoofd nog eens voor de honden. Wel moge het ze bekomen! Maar misschien voer ik zijn ingewanden nog eens mijn Assyrische tijgers op. En dan, dan weet ik dat ik de maat ben van de mensheid en een eeuwigheid lang sta ik haar duizelingwekkend voor ogen als een onbereikbare, schrikbarende godheid! O, dat moment, was het er al maar! Dan roep ik al degenen die ik pijn deed op om bij te komen en met mij al het gruwelijks te doen dat ze maar kunnen verzinnen. En als ze dat gedaan hebben en ik, ondanks al mijn pijn, in dood en waanzin naar hen glimlach, dan brul ik hen toe: 'Allemaal op jullie knieën, want ik ben jullie God.' En ik sluit mond en ogen en sterf stil en verborgen.

judith *rillend* En als de hemel zijn bliksem naar je slingert om je te verpletteren?

holofernes Dan strek ik mijn hand uit, als gold het mijn bevel en de dodelijke straal bekleedt mezelf met duistere majesteit.

judith Mijn gevoelens en gedachten dwarrelen door elkaar als dorre bladeren. Jij, monsterlijke man, je dringt je tussen mij en mijn God! Ik zou nu moeten bidden maar ik kan het niet.

holofernes Val op je knieën en aanbid mij!

judith Ha, nu kan ik weer helder denken! Jou? Jij gaat prat op je kracht. Besef jij dan helemaal niet dat die een andere gedaante heeft aangenomen? Dat die zich tegen je gekeerd heeft?

holofernes Ik verheug me erop om iets nieuws te horen.

judith Jij gelooft dat die kracht van jou er is om storm te lopen tegen de wereld. Maar als die kracht er nu eens is om jezelf te beheersen? Jij hebt er voer voor je hartstocht van gemaakt. Jij bent nu dus een ruiter die door zijn paarden opgevreten wordt.

holofernes Ja, ja. De kracht is voorbestemd tot zelfvernietiging, zegt de wijsheid die zelf geen kracht is. Toon mij het vuur dat zichzelf blust! Je kan het niet vinden? Zeg me, is het de boom gegeven een vonnis te vellen over het vuur dat hem verteert?

judith Waar mijn gedachten zetelden, heersen nu leegte en duisternis. Ik begrijp zelfs mijn eigen hart niet meer.

holofernes Een vrouw moet je zoiets ook niet proberen uit te leggen.
judith Onderschat de vrouwen niet! Er staat er één voor je om je te vermoorden. En dat zegt ze je!

holofernes En dat zegt ze mij om het zich onmogelijk te maken!

judith Jij kent de Hebreeuwse vrouwen niet!

holofernes Kom, Judith, ik wil je leren kennen! Stribbel nog een beetje tegen, ik zal je zelf zeggen hoe lang. Nog een beker lang! *Hij drinkt de beker leeg. Tot de aanvoerder* Wegwezen, jij! En wie mij vannacht stoort, kost het zijn kop!

Hij sleurt Judith met geweld mee.

aanvoerder *tegen Mirza* Kruipt weg in een hoek, Hebreeuwse spinnenkop, en houd je koest! *af*

mirza *alleen* Koest! Ja, koest! *wijst naar de slaapruimte* Terwijl er daar iemand vermoord wordt! Ik stond eens bij het water en zag iemand verdrinken. Angst zei me om er achteraan te springen, angst hield me tegen. Toen schreeuwde ik zo luid als ik kon. Ik schreeuwde alleen maar om het geschreeuw van de drenkeling niet te horen. En zo praat ik nu ook! O, Judith, Judith!

Judith komt wankelend op, met loshangend haar. Het gordijn blijft open, een slapende Holofernes is te zien; aan het hoofdeinde van het bed hangt zijn zwaard.

judith Het is hier te licht, te licht! Doe het licht uit, Mirza, het is te fel!

mirza *juicht* Zij leeft en hij leeft! *tegen Judith* Wat is er, Judith? Je gezicht gloeit alsof het bloed naar buiten wil!

judith Kijk me niet zo aan! Ik wil niet dat iemand me aankijkt!

mirza Je wankelt op je benen! Leun maar op mij.

judith Raak me niet aan! Ik kan staan, ik kan meer dan staan, ik kan oneindig veel meer!

mirza Kom, laten we maken dat we hier wegkomen!

judith Wat? Ben jij soms bij hem in dienst? Dat hij me meesleurde, me besprong in zijn schandelijk bed, mijn ziel uit me kneep, dat vind jij allemaal goed? Nu ik vergelding wil voor de manier waarop ik in zijn armen werd vernietigd, ik mij wreken wil voor de schending van mijn mens-zijn, ik die ontterende kussen die me nog op de lippen branden wil wegwassen met zijn hartenbloed, nu wil jij mij hier weg hebben?!

Schaam jij je niet?!

mirza Ongelukkige, wat ben je van plan?

judith Ellendig schepsel, weet je dat dan niet? Vertelt jouw hart je dat dan niet? Moord ben ik van plan!

mirza Kom mee!

judith Nooit van mijn leven! Ik zal je leren wat je plicht is! Mirza, ik ben een vrouw! Luister en doe wat ik je vraag. Mocht ik het niet kunnen, mocht ik in zwijm vallen, besprenkel me dan niet met water. Dat helpt niet. Schreeuw in mijn oor: 'Je bent een hoer!' Schrik niet als ik dan opspring, je misschien te lijf ga en probeer te wurgen, maar schreeuw me toe: 'Holofernes heeft een hoer van je gemaakt en Holofernes leeft nog!' Dan word ik een held, Mirza, een held als Holofernes!

mirza Je gedachten groeien je boven het hoofd!

judith Luister, Mirza. Tot nu toe was ik een maagd en een maagd is een dwaas schepsel dat huivert voor haar eigen dromen, omdat de verwezenlijking van haar droom haar van zichzelf zal beroven. Zij droomt ervan geen maagd meer te zijn. Elke aandrang van haar hete bloed die zij bestrijdt en elke zucht die zij onderdrukt, verhogen de waarde van het offer dat zij moet brengen op het moment dat zij ophoudt een maagd te zijn. De maagd offert... alles. Is het te hoog gegrepen als zij met het offer van dat... alles verrukking en genot wil schenken? Mirza, hoor je me?

mirza En of ik je hoor!

judith Stel je het moment voor van de diepste vernedering... het moment dat je lijf en ziel worden uitgeperst; het moment dat jij gebruikt wordt om een kwalijke roes met een nog kwalijkere roes te verdrijven...; het moment dat je lippen aan je sluimerende begeerte het vuur ontlenen dat nodig is om het heiligste in jezelf te vermoorden...; het moment dat je zinnen, als dronken slaven die hun meester niet meer kennen, tegen je in opstand komen...; het moment waarop je begint je hele vorige leven, al je gedachten en gevoelens, voor niets meer dan verwaande dromerij te houden en je schande voor je werkelijke wezen! *pauze* Daar had ik niet bij stilgestaan toen ik hierheen kwam. Maar toen ik daar *wijst naar de slaapruimte* naar binnenging en meteen het opengeslagen bed in het oog kreeg, kon ik er niet meer onderuit. Hij rukt mijn kleed naar beneden en prijst mijn borsten. Hij kust me, ik bijt in zijn lippen. 'Niet zo hitsig!', zegt hij spottend... Ik denk dat ik flauwval... maar dan, vanuit

mijn ooghoek, zie ik iets blinken. Het is zijn zwaard en daaraan klampen mijn duizelende gedachten zich vast. Ook al heb ik door mezelf zo te verlagen mijn bestaansrecht verspeeld, met dat zwaard zal ik het weer bevechten! Bid voor mij! Nu doe ik het!

Ze gaat de slaapruimte in.

mirza *op haar knieën* God, maak hem wakker!

judith *valt ook op haar knieën* Maar Mirza, wat is dat voor gebed?!

mirza *komt overeind* Godzijdank, ze kan het niet!

judith Hij slaapt. Hij slaapt rustig, hij vermoedt niet dat moord zijn eigen zwaard tegen hem trekt. Die rustige slaap na zo'n moment, is dat niet de ergste misdaad? Ben ik dan een worm die je mag vertrappen om vervolgens, alsof er niets gebeurd was, rustig in te slapen? Ik ben geen worm.

Ze trekt het zwaard uit de schede.

Hij glimlacht. Ik ken die helse glimlach, zo glimlachte hij toen hij mij naast zich trok, toen hij... Vermoord hem, Judith, in zijn droom onteert hij je voor de tweede keer, zijn slaap is niets anders dan een honds herkauwen van jouw schande. Hij beweegt zich. Blijf je aarzelen tot zijn heropgeladen begeerte hem wekt, tot hij je nog een keer grijpt en...

Ze hakt Holofernes' hoofd af.

Zie je, Mirza, daar ligt zijn hoofd! Wel Holofernes, heb je nu wel achting voor mij?

mirza *valt bijna flauw* Hou me vast!

judith Sterk zijn, Mirza, alsjeblieft sterk zijn! Elke rilling van jou kost mij een deel van mezelf. Je terugdeinzen, het vreselijke afwenden van je ogen, het verbleken van je gezicht zouden mij ervan kunnen overtuigen dat ik iets onmenselijks gedaan heb en dan zou ik mezelf moeten...

grijpt naar het zwaard

Mirza werpt zich, om dat te voorkomen, aan haar borst.

judith Jubel, mijn hart, Mirza kan me nog omhelzen! Als ik echt een misdaad had begaan, zou je het mij niet laten voelen, is het niet, Mirza? Al veroordeelde en vervloekte ik mezelf, je zou vriendelijk zeggen: 'Je doet jezelf onrecht, het was een heldendaad!'

Mirza zwijgt.

judith Het is een heldendaad, want die daar was Holofernes! Het is meer dan een heldendaad, want ik wil de held wel eens zien wiens daad hem maar half zoveel gekost heeft als mij de mijne.

mirza Waarom kwam je eigenlijk, in je volle schoonheid, naar het kamp van de heidenen?

judith Waarom ik kwam? De ellende van mijn volk, de dreigende hongersnood, de gedachte aan die vrouw die haar pols open sneed om haar van dorst versmachtend kind te drinken te geven, joegen me met zweepslagen hierheen. Dank je, Mirza, nu ben ik weer met mezelf verzoend! Ik was het zelf helemaal vergeten!

mirza Je was het vergeten. Dus was het dat niet wat je dreef toen je je handen dompelde in bloed.

judith *langzaam, als vernietigd* Nee... nee... je hebt gelijk... dat was het niet... niets anders dreef mij dan de gedachte aan mezelf. Ik zit in een draaikolk! Ik sta alleen voor mijn daad, en ze verplettert mij.

mirza Holofernes heeft je bezeten. Stel dat je hem een zoon baart, wat ga je die antwoorden als hij je naar zijn vader vraagt?

judith O, Mirza, ik moet sterven en dat wil ik ook. Mijn hersens lossen op in rook, mijn hart is als een dodelijke wonde. En toch kan ik alleen aan mezelf denken. Ik voel me als een naar binnen gericht oog. En terwijl ik scherp mezelf bekijk, word ik kleiner, almaar kleiner, nog kleiner. Ik moet ermee stoppen, anders verdwijn ik helemaal in het niets.

mirza *spitst de oren* God sta me bij, er komt iemand!

judith *in de war* Rustig! Rustig! Er kan niemand komen! Ik ben immers de enige die nog leeft? Ik heb de wereld in het hart gestoken *lachend* en het was goed raak! De wereld moet nu wel blijven stilstaan! Wat zal God daarvan zeggen als Hij morgenvroeg naar beneden kijkt en ziet dat de zon niet meer lopen kan en de sterren lam geworden zijn?

mirza God nog aan toe, ze wordt gek!

judith Ik bedel gewoon om waanzin, maar die schemert alleen maar af en toe een beetje in mij, echt donker wordt het niet. Mijn hoofd zit vol molsgangen, maar ze zijn allemaal te smal voor mijn grote, dikke verstand, het probeert tevergeefs erdoorheen te kruipen.

mirza *doodsbang* Het is bijna ochtend; als ze ons hier vinden, martelen ze jou en mij dood. Eén voor één rukken ze ons armen en benen uit. Judith, heb medelijden met mij en kom mee!

judith Ja, ja, alsjeblieft, Mirza, jij moet me voortaan zeggen wat ik moet doen, ik ben zo bang om zelf nog iets te doen.

mirza Kom dan mee.

judith Wacht even! Stop het hoofd in die zak daar, dat laat ik hier niet achter. Wil je niet? Dan verzet ik geen voet!

Mirza doet huiverend wat haar opgedragen is.

judith Dat hoofd is mijn eigendom, begrijp je? Ik moet het meenemen, anders geloven ze in Bethulië niet dat ik... O nee, nee, ze zullen me loven en prijzen als ik het vertel. De dreun van hun gejubel, hun cymbalen en hun pauken zal mij verpletteren en dan heb ik mijn verdiende loon. Kom mee! *af*

Scène 3

Bethulië. Het stadspan. Er klinkt geschreeuw, dat steeds verder toeneemt. Geraas van het opbrekende Assyrische leger. Twee vrouwen. Ochtend.

mirza *onzichtbaar, voor de stadspoort* Doe open, doe open!

eerste vrouw Wie is daar?

mirza Het is Judith!

eerste vrouw *tot tweede vrouw* Hee! Hee! Judith is terug! Judith is terug!

Dit herhaalt ze misschien nog een paar keer.

Een aantal uitgemergelde inwoners van Bethulië komen aangewankeld, waaronder Achior. Tijdens de volgende scène worden het er steeds meer. De tweede vrouw maakt tenslotte de poort open. Judith en Mirza op.

mirza *gooit het hoofd neer* Kennen jullie hem?

tweede vrouw Nee.

achior *op* Dat is het hoofd van Holofernes! *neemt Judiths hand* Door deze hand is hij gevallen? Vrouw, ik duizel als ik je bekijk!

stem van buiten de poort Er is weer water! De soldaten bij de bron zijn weg!

eerste vrouw De Assyriërs gaan ervandoor. Judith heeft haar volk bevrijd! Haar naam zij geprezen!

judith Ja, ik heb de eerste en de laatste man ter wereld vermoord, zodat jij *tegen de ene vrouw* in vrede je schapen kunt weiden en je kool kunt planten, en jij *tegen de andere* je huis kunt besturen en kinderen baren die op je lijken! Jullie zijn me dank verschuldigd, dank die jullie niet kunnen aflossen met de eerstelingen van jullie kudde en velden! Ik werd tot deze daad gedreven, het is aan jullie om haar te rechtvaardigen! Word heilig en zuiver, dan kan ik haar verantwoorden!

tweede vrouw Je hebt de namen van de helden uitgewist en de jouwe in hun plaats geschreven! Wat wil je ervoor hebben?

judith Hou je mij voor de gek? Als het geen heilige plicht was, als ik het ook had kunnen laten, was het dan geen zonde?

Na een pauze, als schoot er haar plots iets te binnen:

Ja, toch, ik wil er wel wat voor hebben! *tot de vrouwen, maar ook tot iedereen* Maar beloof eerst dat jullie het niet weigeren!

tweede vrouw Dat is beloofd! In naam van heel Israël!

judith Jullie moeten me doden als ik daarom vraag!

eerste vrouw *ontzet* Je doden?

judith Ja, en ik heb jullie woord.

tweede vrouw *huiverend* Ja, je hebt ons woord!

judith *neemt Mirza mee terzijde* Ik wil Holofernes geen zoon baren! Ik bid God dat mijn schoot onvruchtbaar is. Misschien is Hij mij genadig!

Judith ging bij Theatergroep Hollandia in première op 17 juni 2000 tijdens het Holland Festival in de Westergasfabriek in Amsterdam.

judith	Elsie de Brauw
holofernes	Bert Luppés
mirza	Frieda Pittoors
ephraïm	Has Drijver
Alle ander rollen in het kamp van Holofernes	Fedja van Huêt
Een koor van vrouwen	Carola Arons Frieda Pittoors Betty Schuurman
De inwoners van Bethulië	Sigrid Wouters Anne Affourtit Karin Chen Cathy Duinker Ilfa Schlebos Gabrielle Uetz Manja de Zwart
Regie	Johan Simons Paul Koek
Dramaturgie	Paul Slangen
Choreografie	Arnica Elsendoorn
Kostuums	Dorine van IJsseldijk
Decorontwerp	Leo de Nijs Sjaan van Riel
Muziek	Veenstudio Paul Koek Ton van der Meer

Friedrich Hebbel (1813-1863) was een Duitse schrijver, de laatste vertegenwoordiger van het burgerlijk drama en de belangrijkste toneelauteur uit het realisme. Hij werd geboren in Dithmarschen, dat toen tot Denemarken behoorde en nu onderdeel is van de Duitse deelstaat Sleeswijk-Holstein. Na de dood van zijn vader, een metselaar die in armoede verviel, werd Hebbel in 1827 opgenomen in het gezin van de plaatselijke kerkvoogd, in wiens bibliotheek hij zich schoolde. Hij publiceerde zijn eerste gedichten en trok daarmee de aandacht van de uitgeefster van een modetijdschrift, die hem financieel wilde steunen en hem naar Hamburg haalde. Ook anderen gaven hem stipendia. Hebbel studeerde kort in Heidelberg en langer in München, meestal toch in behoeftige omstandigheden. De stukken die hij vanaf 1840 schreef, werden steeds kort daarna opgevoerd. Dat succes was te danken aan zijn aandacht voor het innerlijk van de personages. Die zijn nooit eenduidig, hebben diepgang en zijn niet altijd consistent. Van 1844-1846 reisde Hebbel met een tweejarige beurs van de Deense koning – hij was tenslotte een Deen – via Frankrijk naar Italië en vandaar naar Wenen, waar hij bleef en trouwde met een actrice van het Burgtheater. Zijn succes bleef aan en bij zijn dood was hij een gevierd auteur.

Van Hebbels stukken zijn er de laatste decennia maar een paar in Nederland en Vlaanderen gespeeld. Het ging voornamelijk om *Judith* (1988, Stuc, Hilde Wils; 1992, Fact, Anny van Hoof; 2000, Theatergroep Hollandia, Johan Simons en Paul Koek; en 2004, Laaglandtheater, Ger Thijs), maar eenmalig werden ook *Maria Magdalena* (1981, Kaaitheater, Jan Decorte) en *Gyges en zijn ring* (1992, Toneelgroep Amsterdam, Jürgen Gosch) opgevoerd.

Judith, Hebbels eerste toneelstuk, werd geschreven in Hamburg tussen 2 oktober 1839 en 28 januari 1840 en ging op 6 juli van dat jaar, met behulp van de actrice Stich-Crelinger, in première in Berlijn.

Toneelwerk

Judith – 1840

Genoveva – 1841

Nachspiel zur Genoveva – 1851

Der Diamant – 1841

Maria Magdalena – 1843

Ein Trauerspiel in Sizilien – 1847

Julia – 1847

Herodes und Mariamne – 1848

Der Rubin – 1849

Michel Angelo – 1850

Agnes Bernauer – 1851

Gyges und sein Ring – 1854

Moloch fragment – 1858

Die Nibelungen – 1861

– *Der gehörnte Siegfried*

– *Siegfrieds Tod*

– *Kriemhilds Rache*

Demetrius – 1863

Wim van Gansbeke (Brakel, 1938-2008) was een Vlaams theatercriticus en dramaturg. Hij studeerde Germaanse talen aan de Rijksuniversiteit Gent. Tot 1994 schreef hij voor De Morgen. Hij was een grote verdediger van de vernieuwing in het theater. Van 1994 tot 1997 was Van Gansbeke dramaturg bij NTG. Vanaf 1998 werkte hij als prospector bij Het Toneelhuis.

Tom Blokdijk (1939) is dramaturg geweest bij Theatergroep Hollandia van Johan Simons en Paul Koek, De Salon van Annemarie Prins en het RO Theater van Franz Marijnen. Verder leidde hij de Acteursopleiding van de Theaterschool Amsterdam van 1974 tot 1981, en was hij eindredacteur, en later redacteur, van het vaktijdschrift Toneel Teatraal. In 2007 verscheen een selectie uit zijn artikelen in *BlokboekBlokschijf*, *Tom Blokdijk over theater 1970 – nu*. Naast een twintigtal vertalingen maakte hij meer dan veertig bewerkingen voor het toneel.

tomblokdijkrechten@kpnmail.nl

het verband tussen judith en hannibal

Hannibal van Christian Dietrich Grabbe (#614) en *Judith* van Friedrich Hebbel (#615) zie ik als een soort tweeluik. Ze zijn vlak na elkaar (1835 en 1840) geschreven en draaien beide om helden (een man en een vrouw) die min of meer in hun eentje hun land proberen te redden van de ondergang wanneer het door een militaire grootmacht wordt bedreigd. Allebei vinden ze geen gehoor bij hun landgenoten. De Carthaagse landgenoten van Hannibal zijn meer met handel en welvaart bezig en met hun onderlinge politieke machtsstrijd; de Israëliische landgenoten van Judith laten zich weinig gelegen liggen aan wat er van ze verwacht wordt en berusten meteen nadat ze aangevallen worden al in hun ondergang. Hannibal slaagt er niet in zijn land te redden, Judith wel.

Tom Blokdijk